

na; altres vegades és un trull o una tina plena de vi (Virgili) etc., tothom devia conservar consciència que *lābrum* era la contracció (normal segons fonètica llatina) de *lauabrom*. En semàntica romànica no hi hauria dificultat, car el diminutiu en *-ellum* degué designar un atuell més petit, i encara avui el gibrell s'usa per rentar-se els peus.

El diminutiu, però, segons les normes de la fonètica del llatí primitiu, era *LABĒLLUM* (< *LABR-LO-M*), i aquest ha donat formes del tipus *lavelu* 'gavadal, baci o gaveta per posar-hi aigua', escampades per tota la Lombardia i la Ligúria (Jud, *ZRPh.* xxviii, 54; *REW*, s. v.), i així mateix it. *avello* 'sepulcre', b-al. ant. *lavit* 'baci, escudella' («becken, schüssel», que encara no es troba en el *Heliand* però ja en els textos menors, Holt-hausen, *Et. Wb.*), a-al. ant. (franconià central) *laval*, *labal* («schüssel»), i sembla ser el mateix l'ags. *laefel* 'rentamans, baci' (que en la forma *lebil* figura en els glossaris ags. d'Epinal, Erfurt i Corpus Christi, glossat *manile*, *aquaemanile*, *RDR* II, 191-2). Gens sorprenent no seria que ja en llatí vulgar d'algunes zones s'hagués canviat *LABĒLLUM* en *LABRĒLLUM.

Però, com ja vaig subratllar en el *DCEC* (III, 60-1), ni la *i* unànime del català (amb la de l'hapax marsellès de 1470) ni la *e* castellana no s'avenen amb aquesta base, per més que tothom (també *AlcM*) hi acluqui els ulls. I és clar que això no pot ser degut a una influència de l'àr. *ḡubb* ('aljub' i en part *gibb > cast. *aljibe*), al qual voldria recórrer M-Lübke (no per això sinó per explicar la *ḡ*-del Principat, cosa perfectament innecessària essent evident la dissimilació), no sols perquè una cisterna té ben poc a veure amb un gibrell, sinó perquè la *i* o *e* no està pas limitada a la variant amb *g*; i amb les altres, ni *ḡubb* ni *ḡibb* ja no tenen res en comú. Com que d'altra banda el *libel* del *Floretus* té *-b-* i no pas *-v-*, que en aquestes condicions suposaria *-p-* i no pas *-b-*, els dubtes encara es reforcen.

Però d'altra banda els altres ètims suggerits presenten dificultats pitjors. T. Forteza (*GramCatalana*, § 156) suggeria *LIBELLA* 'plat de balança', que li semblava molt bo per explicar les formes *ribell*, *ribella* de Mallorca i de cap a l'Ebre, però no és legítim desentendre's així de les altres formes catalanes i castellanes, així s'agreuja molt la dificultat de la *-b-* bilabial (àdhuc en aquestes i a la de Marsella), sense comptar que *LIBELLA* per més que sigui diminutiu de *LIBRA* 'balança' no està documentat més que en el sentit de 'nivell de paleta' o bé 'as, monedeta de poc valor'. La semblança amb el gr. *λέβης, -ητος*, II. *lebes*, *-ētis* ('calderó', 'plata, plàtera'), que ha deixat un descendent isolat en el Sud d'Itàlia (*REW*, 4960) és considerable, però no ens avança pel costat de la *i* ni de la *-b-*, i hauríem de passar per un canvi de *-et* en *-ell(a)* ben difícil de justificar en català, i pitjor en la llengua veïna: no crec que s'hi pugui pensar més. Més allunyat està encara *LAPIDĒUM* 'atuell de pedra', que ha deixat descendents en diversos parlars italians i en basc,² però que presenta tots els mateixos escrúpols que *LIBRELLUM* encara molt augmentats.

L'únic camí que es veu per explicar *llibrell* i *lebrillo* ⁶⁰

partint de *LABRELLUM és admetre que el mot no fou des dels orígens català ni castellà, sinó només mossàrab, i que des d'allà va propagar-se cap al Nord. De fet és en el mossàrab on el tenim documentat abans que enlloc. El nostre *RMa.* l'escriu *librāl* en lletres aràbigues i com a mot «hispano-àrab», completament vocalitzat (a pronunciar òbviament *librél* i més aviat *lībrēl*) definint-lo «conca» (pp. 171 i 306); el botànic sevillà anònim de c. 1100 ho escriu també *l-brāl* (que es pot vocalitzar *lābrāl* o *librāl*) i donant-li l'equivalent aràbic *al-qaṣc* (o sigui «escudilla, barreño», *Asín, Glos. Bot.*, 142; *Colin, Rom. LIX*, 288), i el granadí *PAlc. libril* «lebrillo grande barro» (Simonet, s. v.; Patricio de la Torre).

Ara bé, hem vist que els nostres testimonis més antics es refereixen sobretot a València, també a Mallorca, i els del Principat comencen més tard; també la documentació castellana és més aviat del Migdia,³ i en les dades més antigues, del Guadarrama cap al Sud. Eiximenis els posa com a cosa típica de l'Horta valenciana, Jaume Roig, St. Vicent, MJGalba eren de València i OPou hi vivia. I és ben natural que el terme dels obrers de Paterna, Càrcer, Manises i l'Alcora es propagués cap al Nord (avui i tot, el lèxic especialitzat dels artesans manisers, colleccionat per Almela, està farcit d'arabismes vulgars i mossarabismes). En mossàrab es justificaria el canvi arabitzat de *a* en *e* (i ja no caldria capficar-nos per la variant amb *be* bilabial, puix que l'àrab només tenia *t*, no *v*).

No vull dir que això pugui esborrar del tot els nostres escrúpols. Resta sempre que el vocalisme inicial de la primera síl·laba sembla haver estat verament *i*, judicant per la grafia de *RMa.*, *PAlc.*, el *Floretus*, l'Arx. de Hita i la caterva de formes catalanes. Es pot admetre, però, que la grafia de *RMa.* és el símbol d'una *ç* tancada (que no hi havia manera de representar exactament amb els diacrítics aràbics), que la de *PAlc.* n'és evolució posterior (cf. la imela granadina en *i*), que en l'Arxipreste hi ha metafonia causada per un anterior (*libriello*), i que les formes catalanes es deuen a palatalització causada per la *ll-* inicial (pronúncia que ja hem d'endevinar pertot en el S. XIV, com vaig demostrar en *EntreDL* I); quant al *libel* del *Floretus* no és més que un hapax justificable (com sempre els detalls dels hapax) per diverses maneres.

DERIV.: *Gibrella*, *ribella* etc., veg. supra (sense perdre de vista que en l'origen aquest femení pogué ser el plural neutre *LABELLA/LABRELLA*). *Gibrellada*/*librellada*; *gibrellam*; *gibrellat*; *gibreller*; *gibrelleta* [1614]: avui en el Princ. es mira com a propi de les terres gironines, i *orinal* com a més barcelonès. *Llibrellot*.

¹ Ço que un jove felanitxer em comenta «això a Mall. en diem *palangana* o un *plat gran*; allà diem *ribella* a la *joïana* cast., i *es peu de ribella* és el moble de fusta o de ferro que l'aguanta. *Ribell* és un 'lebrillo' i és de terra cuita; de *ribelles* també n'hi ha de *jang*, però solen ésser de llaua (i darrerament, de plàstic)». — ² *Lapiko* 'pot' a Biscaia, 'galleda de metall, caldereta' a Baixa-Navarra; *la-*